

Revolutionens mytologiske fædre og helte

Jens Lohmann

Fidel Castro og Che Guevara er omgærdet af en aura af revolutionær mystik og romantik. Castro er magtens pragmatiske mand, Che er idealisten, utopisten, der ofrede sit liv for sine ideer. Fire bøger søger at finde mennesket bag myterne

Anne M. Sørensen: **Fidel**. *Jyllands-Postens Forlag 2007. 376 s. ill.*

Clive Foss: **Fidel Castro 1926-2007**. *Billesø & Baltzer 2007. 184 s.*

Fidel Castro & Ignacio Ramonet: **Fidel Castro – mit liv**. *Schultz Forlag 2007. 704 s. ill.*

Jon Lee Anderson: **Che Guevara – biografien om mennesket og myten**. *Forlaget Sohn. 767 s. ill.*

“Døm mig. Det betyder intet. Historien vil frikende mig”. Fidel Castros afslutning på sin berømte forsvarstale ved retssagen mod ham i oktober 1953 efter hans bevægelses mislykkede angreb på Cubas næststørste kaserne – Moncada-kasernen i Santiago de Cuba – er et yndet citat for det officielle Cuba. Igen og igen bliver det brugt for at fremhæve at

Castro og hans revolution har opfyldt de mål han satte i talen om at forbedre cubanernes levevilkår.

Revolutionen, der sejrede i 1959 og bragte Castro til magten, afskaffede ganske rigtigt analfabetismen, gjorde kulturgoder tilgængelige for alle, skabte et effektivt og gratis sundhedsvæsen for alle, gennemførte en omfattende landbrugsreform, byggede boliger. Hvis man betragter det sidste halve århundredes udvikling i Cuba gennem positive briller, ligger det lige for at frikende Castro og hans bevægelse for de anklager det USA-støttede Batista-diktatur rejste mod ham.

Hvad man ikke kommer ind på, er de midler Castro og hans styre har anvendt for at opfylde målene og i øvrigt holde sig ved magten. En

af de ting, der gjorde Castro og hans skæggede oprørere populære og folkekære, var deres konsekvente kamp mod et stadig mere upopulært undertrykkende og korrupt diktatur. *Los barbudos* (de skæggede) fremstod som hæderlige, ukorrumperte og idealistiske.

Et indtryk, der blev understreget af især den hurtighed og konsekvens hvormed det nye styre i tiden lige efter sejren i januar 1959 slog ned på magtmisbrug fra de sejrende rebellers side.

Målet helliger midlet

Alt tegnede tilsyneladende godt og lyst i revolutionens første år. Revolutionens målsætninger kunne de fleste tilslutte sig – bortset fra taberne, Batista-styrets korrupte embedsmænd og bøddler, de store plantage- og godsejere, de udenlandske (læs: amerikanske) selskaber, hvis ejendomme blev konfiskeret eller eksproprieret, og som for manges vedkommende blev retsforfulgt hvis de ikke nåede at flygte forinden, medbringende deres formuer.

Men som det er set utallige gange i historien, når de gode viljer har sejret: målet helliger midlet. Således også i Cuba. De som svigtede eller var imod revolutionen blev der ofte gjort kort proces med – fra ‘fejfe’ partisaner i bjergene over ‘forrædere’ og afhoppere til det afsatte styres medløbere, torturbøddler og embedsmænd. Revolutionens to ledende

skikkelser og mest magtfulde mænd, lederen Fidel Castro og hans ideologiske højre hånd, den argentinsk-fødte læge Ernesto *Che* Guevara, lagde linjen. Overgrebene er blevet retfærdiggjort med, at det var nødvendigt at kæmpe *for* revolutionen og *imod* kontrarevolutionen og imperialismen.

“Hør her, revolutioner er grimme, men nødvendige, og en del af den revolutionære proces er, at den bidrager til den fremtidige retfærdighed”, husker arkitekten Nicolás Quintana at *Che* Guevara svarede ham, da han klagede over at en nær, katolsk ven var blevet henrettet.

Alt dette fremgår med forskellig tydelighed af de tre biografier om Fidel Castro og den ene biografi om *Che* Guevara, der er udkommet på dansk i efteråret 2007. Mest entydig og unuanceret er amerikaneren Clive Foss’ korte Castro-biografi. Hurtigt skrevet, med større vægt på at fremstille den cubanske diktator i et dårligt lys end på at give et nuanceret billede, som kan give en bedre forståelse af en af det 20. århundredes mest skelsættende revolutioner og manden bag den.

Fremstillingen er ofte upræcis og fuld af fejl. Hvad der kunne have været en god indføring i Fidel Castros liv og værk, er desværre blevet en ikke særlig anvendelig, sjusket bog.

Så er Anne M. Sørensens Castro-biografi anderledes omhyggelig og levende. *Politikens* Latinamerika-

LITTERATUR

medarbejder har besøgt Cuba flere gange. Hendes førstehåndskendskab til den grønne revolutionsø og hendes møde med cubanere i og uden for Cuba afspejler sig tydeligt i teksten og er med til at gøre historien levende og nutidig.

Til gengæld kniber det flere steder med mere præcise kildeangivelser og tidsangivelser. Måske skyldes det et ønske om ikke at gøre bogen for tung og 'akademisk'. Men desværre lader det mindre Cuba-kyndige læsere i stikken.

Anne Sørensen sætter Castros historie og revolutionen ind i en samtidig lokal og international sammenhæng helt frem til de senere års venstredrejning i Latinamerika, med særlig fokus på Venezuelas Hugo Chávez, der i "Castro [har] fundet en broder i ånden. Begge er de caudilloer af den gamle skole, patrioter og – ikke mindst – arge modstandere af den amerikanske hegemoni".

Det er en central pointe, som mange tekster om Castro – blandt andet Clive Foss' bog – overser i deres iver for at demonstrere, at den cubanske diktator er et skoleeksempel på en kommunistisk diktator.

Understregningen af at Castro er en moderne, nationalistisk og anti-imperialistisk udgave af den klassiske latinamerikanske caudillo kan åbne for en forståelse af hvilken type samfund han har skabt.

Også Ernesto Che Guevara bar caudillo-træk i sig. Hans absolutisme og autoritære optræden er ofte ble-

vet stillet i baggrunden i den idealiserende dyrkelse han har været genstand for i årtier. Men han var – i modsætning til den mere pragmatiske og magtstræbende Fidel Castro – samtidig en idealist, der både stillede store krav til sig selv og til omgivelserne.

I en autoritær kontekst som den cubanske revolution blev de absolutte krav han stillede, nemt indpasset, og han blev gjort til en caudillo – om end en usædvanlig én af slagsen, fordi han gerne udfordrede autoriteter og vedtagne konventioner, et træk han havde helt tilbage fra sin forholdsvis frie og privilegerede barndom.

Den amerikanske journalist og forfatter Jon Lee Andersons store Che-biografi giver et rigt nuanceret billede af en af vor tids største idoler. Han forsøger i sin levende, spændende og grundigt researchede beretning at finde frem til mennesket bag myten – så vidt det kan lade sig gøre.

For og imod Castro

At give et komplet, nuanceret og troværdigt billede af de to mytologiske skikkelser fra den cubanske revolution, Fidel og Che, er en vanskelig, for ikke at sige umulig opgave. Det viser de fire bøger til fulde. Clive Foss' kortfattede Fidel-biografi afspejler et af problemerne, nemlig hvor vanskeligt det er at holde sine egne sympatier og antipatier i bag-

grunden. Foss er ikke blot imod det diktatur Castro har skabt. Han (og oversætteren og redaktøren Ove Hermansen) bryder sig tydeligvis heller ikke om personen Fidel Castro. Det afspejler sig helt ned i kommentarerne til nogle af titlerne i litteraturlisten.

Den spansk-franske *Le Monde Diplomatique*-chefredaktør Ignacio Ramonet deler til gengæld mange af Castros holdninger. Det gør at den lange interviewbog, hvor Castro beretter om sit liv og værk, sine steder bliver uinteressant, fordi Ramonet er for ukritisk eller forsigtig. Han har ellers forberedt sig godt til de i alt 100 timers samtale som bogen er bygget på.

Ramonets indsigt og viden er tydeligvis stor, men han udnytter den ikke rigtigt til at gå mere til Castro. Måske har den cubanske leders dominerende personlighed og legendariske modvilje mod at blive kritiseret eller sagt imod på væsentlige punkter også spillet en rolle. Ramonet forsøger forsigtigt nogle steder, blandt andet da samtalen kommer ind på massearrestationerne i februar-marts 2003, men følger ikke grundigt nok op.

Bogen virker sine steder langtrukket, men er aldrig ligegyldig. Den er tydeligvis fra Castros side tænkt som en slags eftermæle. Den rummer hans egen version og fortolkninger af et langt liv og af en revolution, der er hans mere end nogen andens værk på godt og ondt. Den

giver også et billede af en karismatisk og dominerende person, der føler sig så sikker på sig selv og det han har udrettet, at han kan tillade sig at indrømme fejltagelser og fejlfortolkninger – men som også efterrationaliserer.

Derfor er gode, grundige og velresearchede biografier gode at have ved hånden. Ikke mindst den amerikanske journalist Tad Szulcs klassiker *Fidel – A critical portrait* fra 1986, *Le Monde*-journalisten Jean-Pierre Clercs politiske biografi fra 1996, *Le quatre saisons de Fidel Castro*, og spanieren Manuel Vázquez Montalbáns kringlede, venstrefløjskritiske og underfundige *Y Dios entró en La Habana* (Og Gud kom til Havana) fra 1998. Tre store mursten, der giver nuancerne og detaljerne til et kompliceret og sammensat portræt af mennesket bag diktatoren og myten.

Afbalanceret billede

Anne M. Sørensens bog er ikke helt så omfattende, men det lykkes at give et afbalanceret og nuanceret billede af personen og politikerens Fidel Castro fra hans vanskelige barndom med en dominerende og autoritær far og autoritære, katolske skoler over hans oprørske og magtstræbende ungdom og oprøret til tiden som Cubas altdominerende hersker.

Kunststykket lykkes i det store og hele. Sørensen lægger ikke skjul på

LITTERATUR

at hun ikke bryder sig om *diktatoren* Fidel Castro. Til gengæld finder hun positive træk, blandt andet via de personlige udsagn fra cubanere, der enten har mødt ham eller har været hele processen igennem siden 1950'erne – cubanere, der også for manges vedkommende er desillusionerede med revolutionens udvikling, magtmisbruget og korrupsionen, men som bestemt foretrækker et Cuba under Castro frem for alternativet med hævntørstige eksilcubanere ved magten.

Det er det bedste ved bogen, at den fremstiller de dilemmaer den sygdomssvækkede Fidel Castro efterlader cubanerne med, når han på et tidspunkt dør. Og at den klart viser, at hverken Castro, styret eller befolkningen er uforberedte på det uafvendelige: at selv ikke stærke diktatorer er udødelige.

At være som Che

Den mest afbalancerede, informative og grundige af de fire bøger er Andersons store Che Guevara-biografi. Anderson fletter naturligt det politiske og det personlige sammen til en fængslende beretning om mennesket Ernesto Che Guevara, som i levende live blev en legende og et idol for unge især i den vestlige verden, og som det cubanske styre har ophøjet til en slags helgenstatus. *Ser como El Che* (At være som Che) er et slagord man møder overalt i Cuba i dag. Skolebørnene får

det serveret hver dag, og mure og vægge er bemalet med Ches portræt og slagordet.

Anderson fortæller med detaljerigdom om, hvordan den astmatiske og oprørske Ernesto Guevara fra Argentinas bedre borgerskab blev til den kompromisløse oprører, der ikke søgte personlig magt, men ønskede at vie sit liv til at gennemføre revolutionen og skabe et nyt slags menneske, der ikke tænker på personlig magt og rigdom, men ofrer sig for fællesskabet.

Det var det han selv gjorde. Han henviste til nødvendigheden af at den enkelte gør sig fri af individuelle, materielle interesser: "Individualisme som sådan, som en persons isolerede handling i et socialt miljø, må forsvinde i Cuba. Morgendagens individualisme må være den rette udnyttelse af hele individet til fællesskabets bedste", sagde han

Han var hård i de krav han stillede til sig selv, sine nærmeste og alle, der ville deltage i revolutionen. Men han var også, fremgår det flere steder i biografien, et kærligt og hengivent menneske, som imidlertid var parat til at ofre sig selv og andre for den revolution han troede på.

I bogen citeres Che Guevara således for følgende: "Revolutioner er grimme, men nødvendige, og en del af den revolutionære proces er, at den bidrager til den fremtidige retfærdighed".

Che Guevara var parat til at ofre sig selv, sin familie og andre for at

udbrede og gennemføre revolutionen. På den tornede vej til målet syntes han ofte at være rede til at bruge alle midler – fra henrettelse af tøvende partisaner til indskrænkning af demokratiske rettigheder – for at styrke revolutionen.

Da det nye styre i slutningen af 1959 ophævede universiteternes hårdt tilkæmpede autonomi for at få kontrol med produktionen af nye akademikere, og Che Guevara i en tale til lærere og studerende på universitetet i Cubas næststørste by Santiago sagde, at staten for fremtiden ville lægge læseplanerne og styre optagelsen af nye studerende, bemærkede han tørt: “Nogle vil mene, at dette er diktatur, og OK: det er diktatur”.

Han støttede fuldhjertet Fidel Castros ord til Cubas kunstnere og intellektuelle i juni 1961: “Hvilke er de revolutionære og ikke-revolutionære kunstneres rettigheder? Inden for Revolutionen: alt; mod Revolutionen ingen rettigheder”. I øvrigt et aspekt som ingen af de fire bøger kommer særlig meget ind på, desværre.

I sin skildring af Che Guevaras liv og udvikling som revolutionær skærer Anderson mange ridser i det officielle skønsmaleri af det væbnede oprør mod Batista, der bragte Castro til magten, mens Castro behændigt i sin lange samtale med Ramonet undgår at gå i dybden om den hårdhændethed han, Che Guevara og andre ledere anvendte i bjergene og

siden overalt, da de fik kontrol over landet. Anderson har under sin mangeårige research haft adgang til nye, centrale kilder, som i nogen grad tager glansen af revolutionen – uden at han i øvrigt forsøger at fremstille Che Guevara som en blodtørstig, revolutionær idealist. Selv om Guevara i lighed med Castro syntes at mene, at hensigten helliger midlet.

Sjusk

Andersons bog giver ikke kun et billede af mennesket bag myten Che. Den giver også et levende og indforstået billede af den cubanske revolution og dens ledere på godt og ondt. Det ville være en fornøjelse at læse den, hvis den ikke havde været så sjusket oversat og redigeret.

Nogle steder er oversættelsen mere ordret end meningsfuld, andre steder er der unødvendige anglicismer. Navne på personer og steder er ofte forkert stavet. Mange af henvisningerne til forklarende noter bagi passer ikke.

Dette hjertesuk gælder ikke kun Andersons bog. De to andre oversatte bøger lider også under samme sjuskeri. Ramonets bog er dog behageligt fri for de anglicismer, der synes at være en fast bestanddel af tekster der oversættes fra engelsk. Til gengæld synes oversætteren ikke at have fattet, at der er visse væsentlige forskelle på det spanske man bruger i Spansk Amerika og i Spanien.

LITTERATUR

Litteraturlisterne er et kapitel for sig. Den mest gennemarbejdede findes i Clive Foss' bog, hvor redaktøren har inkluderet relevante titler på dansk. Desværre skal han absolut give dem politisk karakter. Den lange liste i Andersons bog medtager mange titler på engelsk og enkelte på spansk, som findes i dansk oversættelse. De danske titler er desværre ikke medtaget. Ramonet medtager kun sine kilder. Den mest kortfattede findes i Anne Sørensens bog.

Disse ærgrelser til trods kan bøgerne anbefales til at trænge lidt mere ind bag hvad der gemmer sig i Fidel Castros indledningscitater og Che Guevaras ord et halvt år før sin død i Bolivia i oktober 1967: "Hvor end døden rammer os, lad den være velkommen".

*Jens Lohmann, journalist og forfatter
med speciale i latinamerikanske forhold.*